

Het recht op de dag van vandaag

Een grondrecht voor ieder kind

Arie de Bruin (red.)

Uitgave i.s.m. Janusz Korczak Stichting

Het recht op de dag van vandaag

Een grondrecht voor ieder kind

Arie de Bruin (red.)

ISBN 978 90 8560 429 7

NUR 740 / THEMA JNFK

© 2025 Uitgeverij SWP Amsterdam

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd bestand, of openbaar gemaakt in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch of enige andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever. Tekst- en datamining van (delen van) deze uitgave is uitdrukkelijk niet toegestaan.

All rights are reserved, including those for text and data mining, AI training and similar technologies.

Inhoud

	Voorwoord	7
1	Het recht van het kind op de dag van vandaag Arie de Bruin	9
2	Kinderen aan het woord Nina von der Assen, Hélène Dongelmans, Frans van Kruining	19
3	De jeugd heeft de toekomst, dus nu nog even wachten Lars Westra	23
4	De vertrouwde ander meester Otto (Zwolsman)	27
5	De dag van vandaag van de ‘thuiszitter’ Edith de Bruin	29
6	‘Vergelijk mij niet met anderen’ Het recht van het kind op de dag van vandaag Luc en Mijntje Stevens	39
7	Zij moeten veel De krachtige verbinding tussen droom en werkelijkheid Bart Heeling	51
8	Wachten vereist oefening In gesprek met Joop Berding Arie de Bruin	53
9	Hoe houd je van vandaag? Iris Andriessen, Eef Dooren-Sulsters, Inge Saris-van Bijnen	63
10	Medemenselijk opvoeden Arie de Bruin	75

11	Gelijke kansen of gelijke rechten op de dag van vandaag?	81
	Over de intrinsieke waarde van onderwijs en floreren als kind Leone de Voogd	
12	Kijk jij vandaag ook met je hart naar mij?	91
	Gedrag en behoefte Meester Otto (Zwolsman)	
13	Kinderenstemmen aan nieuwe tafels	93
	Een intergenerationeel en meerstemmig (weer)‘woord’ voor vandaag en morgen Kaat Verhaeghe en co	
14	Aanmoedigen en toerusten om ‘in’ en met de wereld te bestaan	111
	Onderwijs en opvoeding in de schaduw van Auschwitz Barbara de Kort	
15	Een plek om mens te blijven	123
	Onderwijs voor een ongekende toekomst Govert de Vrieze	
16	Het verlangen naar een betere wereld	135
	Arie de Bruin	
	Janusz Korczak, grondlegger van de rechten van het kind	137
	Over de auteurs	139

Voorwoord

“ *Kinderen zijn toekomstige mensen, zegt men. Ze zijn pas in wording, ze bestaan eigenlijk nog niet helemaal, ze horen er voorlopig nog niet bij. Wat bedoelt men daar toch mee? Wij kinderen: leven wij dan niet, voelen wij dan niet, lijden wij dan niet, net als volwassenen? En de kinderjaren: zijn die dan geen deel van het echte leven, gewoon van iedereen? Waarom willen ze ons laten wachten, en waarop?*

(Janusz Korczak)

Hoe komt het toch dat wij bij de opvoeding de toekomst steeds centraal stellen in plaats van het heden, terwijl voor het kind het leven zich in het hier en nu afspeelt en het geen idee heeft wat het zich bij ‘later’ moet voorstellen?

In dit boek staat één van de grondrechten van het kind centraal, zoals de Joods-Poolse kinderarts en pedagoog Janusz Korczak dat ruim honderd jaar geleden formuleerde: *Het recht van het kind op de dag van vandaag*.

Als geen ander heeft Korczak zich verzet tegen de fascinatie van opvoeders voor ‘later’, waardoor het leven van het kind in het hier en nu wordt opgeofferd aan een ongrijpbare toekomst. Uit angst voor de dood van het kind, voor een toekomst waar het wellicht mis kan gaan of anders dan men verwacht, ontnemen we het kind het leven. Kinderen moeten vandaag tot hun recht kunnen komen op school, in het gezin, de sportclub, in deze wereld, zodat zij kunnen groeien en zich ontwikkelen. Voor opvoeders heeft Korczak een belangrijke boodschap: *De opvoeder heeft niet de plicht de verantwoording voor een verre toekomst op zich te nemen, maar hij is wel volledig verantwoordelijk voor de huidige dag*. (Korczak, 1984/1986, p. 124)

Misschien geeft dit wat lucht aan al die mensen die zuchten onder de enorme prestatiedruk in onderwijs en opvoeding, waarin gescoord moet worden, zodat kinderen in de toekomst meer kansen zouden hebben. Maar wat is dan eigenlijk ‘kansen(on)gelijkheid’ en waarop zou je precies kans moeten maken, vraagt Leone de Voogd zich af in het artikel van haar hand dat in dit boek is opgenomen.

Vanuit diverse perspectieven wordt in dit Jaarboek het ‘recht op de dag van vandaag’ belicht. Luc Stevens deed dit samen met zijn kleindochter Mijntje. Er waren gesprekken met kinderen van bso De Boomhut in Maastricht en van basisschool De Waterval in Lisse. Zij bieden ons verrassende inzichten. In het artikel van het lectoraat Samenlevingspedagogiek van de Fontys Hogeschool kom je ook mooie uitspraken van kinderen tegen. Lars Westra (zelf net ‘kind-af’) houdt een dringend pleidooi om kinderen nu eindelijk eens serieus te nemen.

Wat betekent het recht op de dag van vandaag eigenlijk voor ‘thuiszitters’? Edith de Bruin vraagt zich af waarom het ons niet lukt om deze kinderen op school tot hun recht te laten komen. We mochten ook enkele prachtige empathische teksten en gedichten opnemen van Bart Heeling en van meester Otto (Zwolsman).

Zowel filosofische als praktische benaderingen vind je in de bijdragen van Barbara de Kort, Govert de Vrieze, Kaat Verhaeghe en in een interview met Joop Berding.

In het hoofdstuk over het boek van Micha de Winter *Medemenselijk opvoeden* wordt nog eens extra duidelijk gemaakt hoe belangrijk het is dat kinderen in het hier en nu met respect worden behandeld, zodat zij medemenselijkheid kunnen ervaren om medemenselijk te kunnen zijn, vandaag en in hun verdere leven.

Wij bedanken alle auteurs die belangeloos hebben meegewerkt aan de totstandkoming van dit boek en hopen dat de bijdragen inspiratie en gespreksstof opleveren voor opvoeders onderling, maar vooral ook voor de gesprekken tussen kinderen en hun opvoeders.

Namens de Janusz Korczak Stichting,

Arie de Bruin

(Dordrecht, november 2025)

1 Het recht van het kind op de dag van vandaag

— Arie de Bruin

“ *Laten we ook respect hebben voor het huidige uur, de huidige dag. Hoe zal het morgen kunnen leven als we hem vandaag niet bewust, zonder eigen verantwoordelijkheid laten leven?*

(Korczak, 2007, p. 159)

Ruim honderd jaar geleden formuleerde Janusz Korczak *het recht op de dag van vandaag* als één van de drie grondrechten van het kind. Voeden wij op voor de toekomst of moet de opvoeding zich vooral richten op het heden? Het is een belangrijk dilemma binnen de pedagogiek, waarbij door veel pedagogen het accent vooral op de toekomst wordt gelegd. Ons onderwijs is voor een belangrijk deel gericht op later. Wat heb je nodig in het voorgezet onderwijs, wat moet je weten voor je examen, wat is belangrijk als je later gaat werken, gaat studeren?

De leerstof is gericht op wat je nodig hebt om straks als volwassene in deze maatschappij als zelfstandig burger te kunnen functioneren. En als leraar voel je de druk van de samenleving als je er misschien andere idealen op nahoudt.

“ *De samenleving heeft jou een kleine wildebras overhandigd opdat je hem passend kneedt, tot de orde roept en inschikkelijk maakt – en nu wacht zij af. Ook de staat wacht af, de kerk, de toekomstige werkgever.*

(Korczak, 2012, p. 99)

Ook bij grote pedagogen als Kohnstamm en Langeveld ligt het oriëntatiepunt van de opvoeding vooral in de toekomst: opvoeden tot zelfverantwoordelijke zelfbepaling (Langeveld, 1979). Een kind moet zich (leren) ontwikkelen en als mondige volwassen burger een plaats weten te vinden in de wereld.

Wat moeten wij kinderen meegeven voor hun toekomst en hoe bereiden we hen voor op een toekomst die wij niet kennen? Korczak stelde zichzelf ook die vraag en werd zelf door oud-pupillen kritisch bevraagd waarom hij hen niet beter had voorbereid op de toekomst nadat zij het weeshuis hadden verlaten. Maar in de afscheidsbrief die hij kinderen meegaf als zij het weeshuis moesten verlaten, laat hij zien dat hij niet goed weet hoe hij de kinderen had moeten voorbereiden op later, behalve dan dat hij hen het verlangen meegeeft naar een betere wereld.

Als kinderen het weeshuis Dom Sierot verlieten ontvingen zij deze afscheidsbrief: *We nemen afscheid van jullie voor een lange en verre reis. Deze reis heet het leven. Heel vaak hebben we erover nagedacht hoe we afscheid van jullie moeten nemen en welk advies we je moeten geven. Helaas, woorden zijn schamel en zwak.*

We geven jullie niets.

We geven jullie geen God, want Hem moeten jullie in je eigen ziel zoeken, in een eenzaam gevecht.

We geven jullie geen Vaderland, want dat moeten jullie uit eigen gevoelskracht en door nadenken vinden.

We geven jullie geen Mensenliefde, want er bestaat geen liefde zonder vergeving en vergeven is moeilijk; een last die eenieder moet torsen.

We geven jullie één ding: het verlangen naar een beter leven dat nog niet bestaat, maar wel eens zál bestaan, een leven in waarheid en gerechtigheid.

Misschien zal dit verlangen jullie tot God, tot een vaderland en tot liefhebben brengen. Vaarwel en vergeet het niet. (Korczak, 2007, pp. 93-94)

Hoe komt het toch dat wij bij de opvoeding de toekomst steeds centraal stellen in plaats van het heden, terwijl voor het kind het leven zich in het hier en nu afspeelt en het geen idee heeft wat het zich bij ‘later’ moet voorstellen? Volwassenen hebben dat ook niet, zij kennen slechts het heden na hun eigen kindertijd. Wat is het dan dat ons drijft om steeds met de toekomst bezig te zijn?

 We willen graag dat onze kinderen betere mensen worden dan wijzelf. Wij dromen van de volmaakte mens van de toekomst. We moeten waakzaam zijn, onszelf op deze leugen betrappen en ons in volzinnen gehuld egoïsme blootleggen. Ogenschijnlijk opofferende berusting is in werkelijkheid doodgewone zwendel.

We zijn het met onszelf eens geworden en hebben ons ermee verzoend, we hebben onszelf vergeven en vrijgesproken van de plicht ons te beteren. Wij werden slecht opgevoed. Nu is het te laat. Onze fouten en ondeugden hebben zich reeds diep in ons verankerd. We staan kinderen niet toe ons te bekritisieren en aan zelfcontrole doen we niet.

Eenmaal vrijgesproken, hebben we de strijd met onszelf opgegeven en deze last op de schouders van kinderen gelegd.

(Korczak, 2007, pp. 160-161)

Genadeloos legt Korczak de hypocrisie van volwassenen bloot bij de opvoeding van hun kinderen.

“ Voor dat ‘morgen’, dat het niet begrijpt en niet hoeft te begrijpen, worden hem jaren van zijn leven, vele jaren ontstolen.

(Korczak, 1984/1986, p. 51)

“ Onze illusie is, dat wij kinderen kunnen meenemen naar onze idealen in plaats van naar het bereikbare, naar hetgeen voor dit kind in deze situatie haalbaar is.

(Korczak, 2007, p. 44)

“ Uit vrees dat de dood ons kind zal wegrukken, ontnemen wij ons kind het leven; omdat wij niet willen dat het sterft, staan wij het niet toe te leven.

Daar wij zelf zijn opgevoed in het verderfelijke, passieve afwachten van wat er komen gaat, haasten wij ons voortdurend naar een toekomst vol beloften. Lui als we zijn vertikken wij het de schoonheid te zoeken in het heden, vertikken we het ons voor te bereiden om de dag van morgen op waardige wijze te ontvangen: morgen moet zelf de inspiratie brengen. Wat houden de woorden: ‘Kon het maar al lopen, praten’ anders in dan de hysterie van het niet kunnen afwachten?

Het zal lopen, het zal zich bezeren aan de harde randen van eikenhouten stoelen. Het zal praten, het zal met zijn taaltje het grauwe graan van alledag vermalen. In welk opzicht is het heden van een kind slechter, minder waardevol dan zijn morgen? Als het om inspanningen gaat: morgen zal meer van hem vragen. Als het dan eindelijk ‘morgen’ is geworden, wachten wij alweer op het volgende. Want ons uitgangspunt - een kind is niet, maar wordt, weet niet, maar zal weten, kan niet, maar zal ooit kunnen - dwingt ons tot voortdurend afwachten.

(Korczak, 1984/1986, p. 50)

“ Het ongeduldig wachten op wat komt, vergroot de geringschatting voor wat is.

(Korczak, 2007, p. 141)

“ Wij leggen op hun schouders de plichtenlast van de mens van morgen, zonder hun ook maar één van de rechten van de mens van vandaag te verlenen.

(Korczak, 1984/1986, p. 69)

Burgerschapsvorming is een belangrijk onderdeel geworden van het curriculum van zowel het basis- als het voortgezet onderwijs. Er zijn echter nog maar weinig scholen waar kinderen en jongeren een wezenlijke stem krijgen in de organisatie en uitvoering van het onderwijs, waar zij burger mogen zijn. Er is weliswaar een leerlingenraad, maar die houdt zich vooral bezig met zogenoemde buitenschoolse activiteiten en andere (bij?)zaken.

In de omschrijving van de taken van een leerlingenraad op een vmbo-school staat:

De leerlingenraad houdt zich bezig met de volgende zaken:

- het organiseren van leuke acties en momenten voor de leerlingen;
- het vormen van een aanspreekpunt voor leerlingen;
- het vertegenwoordigen van leerlingen binnen de school.

Bij een andere vo-school staat:

- het bevorderen van de buitenschoolse activiteiten;
- het controleren en verbeteren van het leerlingenstatuut;
- het werken aan een pestvrije omgeving waar iedereen zich thuis voelt.

Met dit laatste punt krijgt de leerlingenraad een bijzondere plichtenlast op de schouders, maar hoeveel rechten hebben de leerlingen daarbij als zij het gedrag van leraren aan de orde willen stellen?

Verder lezen we op de diverse websites van scholen vooral omschrijvingen waarin niet duidelijk wordt wat de rechten van de leerlingen nu concreet zijn. In hoeverre hebben ze invloed op het curriculum? Of blijft hun invloed beperkt tot de speciale activiteiten?

Het curriculum van de school is vooral gericht op later, het examen, de vervolgstudie of wat je nodig hebt als je gaat werken, en leraren denken te weten wat je daarvoor nodig hebt.

(Natuurlijk mag ik geen oordeel vormen louter en alleen gebaseerd op datgene wat ik via internet lees over deze scholen. adb)

Die voortdurende focus op de toekomst heeft volgens Korczak alles te maken met hoe volwassenen over kinderen denken. Hun visie op het kind deugt niet: zij zien een kind niet als een volwaardig mens. Hij stelt daar een ander denken tegenover.

“ *Het kind is al een inwoner, een burger en reeds een mens. Het zal het niet pas worden. Het is er al een. Een kind heeft al een lange historie, eigen herinneringen en gedachtenissen. De kinderjaren - dat is een reëel leven, niet een voorbereiding. Vreugde en pijn zijn echt - niet een hersenschim. Elk werkelijk moment van zijn ernstig leven dat geen plezier kent of daartoe aanleiding geeft, keert niet terug; het is los van alles waardevol, een totaliteit en het dringt door tot in het diepste. Geen zedenpreken over de groei, geen frases over toekomstige taken en plichten,*

slechts over die van vandaag. Een gebied dichtbij, kleine stroken akker waarop het ervaringen opdoet, zijn krachten beproeft, overwinningen viert en nederlagen lijdt, zijn inspanningen vernieuwt, zijn plan opvat - oefent, zich sterk maakt en leert te beheersen.

(Korczak, 2007, p. 136)

“ *Honderd kinderen, honderd mensen. Geen honderd kinderen die ooit nog wel eens, maar nog niet nu en ook morgen niet, mensen zullen worden; nee, honderd kinderen die nu, vandaag al mensen zijn. Geen wereldje, maar een wereld met zijn waarden, deugden, fouten, eisen en wensen, die niet onbeduidend en onschuldig zijn, maar juist belangrijk en menselijk.*

(Korczak, 1984/1986, p. 130)

“ *Laten we ook respect hebben voor het huidige uur, de huidige dag. Hoe zal het morgen kunnen leven als we hem vandaag niet bewust, zonder eigen verantwoordelijkheid laten leven?*

Niet naar beneden trappen, niet geringschatten, niet laten knechten door het morgen, niet tegenhouden, niet haasten, niet opjagen.

Laten we elk afzonderlijk ogenblik respecteren, want het is vergankelijk en herhaalt zich niet, en altijd zouden we het serieus moeten nemen; wordt het vergald, dan blijft er een open wond open, gaat het verloren, dan zal het ons achtervolgen als een spookbeeld van slechte herinneringen.

We willen toch graag dat het kind vol vertrouwen van de vreugde van de dageraad laten genieten. Het kind wil het immers zo. Het vindt een sprookje, een gesprek met zijn hond, spelen met een bal, het aandachtig bekijken van een plaatje, het natekenen van letters - en dat alles in vreugde niet zonde van de tijd. En het heeft gelijk!

(Korczak, 2007, p. 159)

Korczak ziet een kind als een volledig volwaardig mens en de periode van het kind-zijn is niet een voorbereiding op later. De waarde van het bestaan ligt niet in een vreemde toekomst maar wordt in het hier en nu zichtbaar, in de ontmoeting tussen jou en de ander, van subject tot subject.

Niet voor niets eist hij het recht van het kind op respect. Het respect dat ieder mensenleven verdient, man, vrouw, trans, kind, bejaarde, welke huidskleur of etniciteit dan ook. Geen discriminatie op gender of ras en ook geen leeftijdsdiscriminatie! De fase van volwassenheid is niet belangrijker dan de fase van kind-zijn.

“ *Heel primitief delen we de jaren op in meer of minder rijpe jaren. Er bestaat echter geen onrijp heden, geen hiërarchie van leeftijden, geen hogere of lagere graden van pijn en vreugde, van verwachting en teleurstelling.*

Als ik met een kind speel of met hem praat, worden twee ogenblikken van gelijkwaardige rijpheid in zijn en in mijn leven met elkaar verbonden.

(Korczak, 2007, p. 160)

Maar wat betekent opvoeden dan en wat is de verantwoordelijkheid van de opvoeder?

“ *De opvoeder heeft niet de plicht de verantwoording voor een verre toekomst op zich te nemen, maar hij is wel volledig verantwoordelijk voor de huidige dag. Ik realiseer me dat deze opvatting een misverstand oproept. Men denkt juist het omgekeerde, wat naar mijn overtuiging onjuist is, ook al is het oprecht bedoeld. Hoewel: oprecht? Misschien wel: onoprecht. Het is gemakkelijker de verantwoording op te schuiven, ze over te hevelen naar een ongrijpbaar morgen, dan al vandaag over elk uur rekenschap af te leggen. De opvoeder is indirect ook voor de toekomst verantwoordelijk, voor de samenleving, maar direct is hij in eerste instantie verantwoordelijk voor het huidige moment van zijn pupil.*

Het is gemakkelijk de huidige dag van het kind in naam van verheven parolen ten behoeve van het morgen te minachten.

(Korczak, 1984/1986, p. 124)

Vol overgave wordt een dode vlinder begraven.